

**Valtioneuvoston kirjelmä Eduskunnalle ehdotuksesta
Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi (lainva-
linta sopimussuhteen ulkopuolella)**

Perustuslain 96 §:n 2 momentin mukaisesti lähetetään eduskunnalle Euroopan yhteisöjen komission 22 päivänä heinäkuuta 2003 esit-

tämä ehdotus asetukseksi sopimukseen perustumattomiin velvoitteisiin sovellettavasta laista sekä ehdotuksesta laadittu muistio.

Helsingissä 22 päivänä lokakuuta 2003

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

Lainsäädäntöneuvos Antti T. Leinonen

OIKEUSMINISTERIÖ

MUISTIO
EU/2003/0961**EHDOTUS ASETUKSEKSI SOPIMUKSEEN PERUSTUMATTOMIIN VELVOITTEISIIN
SOVELLETTAVASTA LAISTA****1. Ehdotus ja sen tavoite**

Euroopan yhteisöjen komissio antoi 22 päivänä heinäkuuta 2003 ehdotuksen ns. Rooma II-asetukseksi: Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi sopimuksenulkoisiin velvoitteisiin sovellettavasta laista (KOM(2003) 427 lopullinen). Asetusehdotus korvaa samaa asiaa koskevan yleissopimusluonnoksen, jonka käsittely on ollut pysähtyneenä neuvostossa vuodesta 1999 (U 82/1998). Asetusehdotusta käsitellään neuvoston siviilioikeuskomiteassa.

Ehdotuksen tavoitteena on yhdenmukaistaa sopimukseen perustumattomia velvoitteita koskevat lainvalintasäännöt siviili- ja kauppaoikeuden alalla. Lainvalintasääntöjä sovellettaisiin, jos yhteisön jonkin jäsenvaltion tuomioistuin on asiassa toimivaltainen. Ehdotuksen perusteella esimerkiksi vahingonkorvausasiassa, jolla on liittyviä useampaan valtioon, sovellettaisiin saman valtion lain-säädäntöä riippumatta siitä, minkä jäsenvaltion tuomioistuimessa asiaa käsitellään. Lainvalintasääntöjen yhtenäistäminen parantaisi lainvalinnan ennakoitavuutta ja alentaisi riita-asiasta aiheutuvia kustannuksia kansainvälisluonteisissa asioissa.

Ehdotus liittyy vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvan alueen toimeenpanoon. Se täydentää yhteisössä jo sovellettavaa lainvalintasääntelyä, joka keskeisiltä osiltaan pohjautuu Roomassa vuonna 1980 tehtyyn, sopimusvelvoitteisiin sovellettavaa lakia koskevaan yleissopimukseen (ns. ”Rooma I”-sopimus). Vaikka lainvalintasäännöt eivät vaikuta tuomioistuimen toimivallan määräytymiseen, ehdotus voidaan laajasti ottaen nähdä täydennyksenä myös tuomioistuimen toimivaltaa sekä tuomioiden

tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevalle sääntelylle eli niin sanotulle Bryssel I-asetukselle (neuvoston asetus (EY) N:o 44/2001 tuomioistuimen toimivaltasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla).

Asetuksen oikeusperustaksi ehdotetaan EY:n perustamissopimuksen 65 artiklan b alakohtaa. Artiklan nojalla annettavien säädösten edellytyksenä on muun muassa, että ne ovat tarpeen sisämarkkinoiden moitteetoman toiminnan varmistamiseksi. Tämän osalta on huomattava, että ehdotettua asetusta sovellettaisiin riippumatta siitä, miten vahvoja liittyviä tapauksella on unioniin ja siten sisämarkkinoiden toimintaan. Asetus ehdotetaan käsiteltäväksi perustamissopimuksen 251 artiklassa säädetyssä yhteispäätösmerkityksessä.

2. Ehdotuksen keskeinen sisältö

Asetusta sovellettaisiin sopimukseen perustumattomiin velvoitteisiin siviili- ja kauppaoikeuden alalla lukuun ottamatta asioita, jotka on nimenomaan rajattu asetuksen ulkopuolelle (1 artikla). Asetuksen mukaan määräytyvää lakia sovellettaisiin riippumatta siitä, onko kyse jäsenvaltion vai jonkin muun valtion laista (2 artikla). Valtion alueeseen rinnastettaisiin asetusta sovellettaessa muun muassa aavalla merellä olevat alukset sekä ilmatilassa olevat ilma-alukset (18 artikla). Asetuksessa säädettäisiin nimenomaan myös siitä, miten sitä olisi sovellettava sellaisiin valtioihin, joissa eri alueilla on omat sopimukseen perustumattomia velvoitteita koskevat oikeussääntönsä (21 artikla).

Rikkomusperusteista vastuuta koskevan pääsäännön mukaan sopimukseen perustu-

mattomaan velvoitteeseen sovellettaisiin sen valtion lakia, jossa vahinko ilmenee. Näin siitä riippumatta, missä vahingon aiheuttanut teko tai laiminlyönti on tapahtunut. Jos osapuolet asuvat samassa valtiossa, sovellettaisiin kuitenkin yhteisen asuinpaikan lakia (3 artikla). Rajatylittävissä tilanteissa osapuolet voisivat vahingon syntymisen jälkeen sopia sovellettavasta laista, mutta tällaisella lakiviittauksella ei saisi heikentää kolmansien oikeuksia (10 artikla).

Eräiden velvoitteiden osalta lainvalinnasta ehdotetaan annettavaksi erityissääntöjä. Tuotevastuuseen sovellettaisiin yleensä vahinkoa kärsineen asuinpaikan lakia (4 artikla) ja villipillisestä kilpailusta johtuvaan velvoitteeseen sen valtion lakia, jonka alueella vilpillinen kilpailu vaikuttaa kilpailutilanteeseen tai kulluttajien yhteisiin etuihin (5 artikla). Teollis- ja tekijänoikeuksien loukkaamisesta johtuvaan velvoitteeseen sovellettaisiin sen valtion lakia, jossa suojaa vaaditaan (8 artikla). Ympäristövahinkoasioissa vahinkoa kärsinyt voisi vahingon ilmenemispaikan lain asemesta valita sovellettavaksi sen valtion lain, jossa vahinkoa aiheuttanut teko on tehty (7 artikla).

Rikkomusperusteista vastuuta koskevien lainvalintasääntöjen lisäksi asetukseen ehdotetaan otettavaksi lainvalintasääntöjä sellaisia sopimukseen perustumattomia velvoitteita varten, jotka eivät perustu vahinkoa aiheuttaneeseen tekoon tai laiminlyöntiin (9 artikla). Tällaisia velvoitteita ovat perusteettoman edun palautus, asiainhuoltoon liittyvät velvoitteet sekä sellaiset sopimus- tai vastaavaan oikeussuhteeseen liittyvät velvoitteet, joiden ei katsota perustuvan sopimukseen.

Sopimukseen sovellettavan lain mukaan määräytyisivät kaikki vastuun määräytymisen kannalta keskeiset kysymykset, kuten vastuun syntymisen edellytykset ja vastuun laajuus, korvattavat vahinkolajit, korvattavan vahingon arviointi sekä korvausvaatimuksen vanhentuminen (11 artikla). Lainvalintasääntöjen osoittaman valtion lainsäädäntöön sisältyviä kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöjä ei sovellettaisi (20 artikla).

Eräissä tilanteissa asiaa käsittelevän tuomioistuimen tulisi tai se voisi soveltaa muuta kuin lainvalintasääntöjen osoittamaa lakia. Ensinnäkin tuomioistuin voisi kansainväli-

sessä yksityisoikeudessa vakiintuneen periaatteen mukaisesti lainvalintasääntöjen osoittaman lain asemesta aina soveltaa sellaisia oman lainsäädäntönsä pakottavia säännöksiä, joita on sovellettava muutoin sovellettavasta laista riippumatta. Toiseksi asiaan läheisesti liittyvän vieraan valtion vastaavalla tavalla pakottaville säännöksille voitaisiin tuomioistuimen harkinnan mukaan myös antaa vaikutusta, vaikka asiaan muutoin sovellettaisiin jonkin muun valtion lakia (12 artikla). Kolmanneksi vahingon tekopaikalla voimassa olleet yleistä turvallisuutta koskevat säännöt, kuten liikennevahinkotapauksissa liikennesäännöt, olisi aina otettava huomioon sovellettavasta laista riippumatta (13 artikla).

Muun kuin lainvalintasääntöjen osoittaman lain soveltamiseen voisi johtaa myös niin sanottu ehdottomuusperiaate, jonka mukaan tuomioistuin voisi aina kieltäytyä soveltamasta sellaista vieraan valtion lain säännöstä, jonka soveltaminen olisi selvästi vastoin tuomioistuinvaltion oikeusjärjestelmän perusteita (22 artikla). Kunnian- tai yksityiselämän loukkausta koskevien riita-asioiden osalta ehdotetaan lisäksi erikseen säädettäväksi, että vieraan valtion lain soveltaminen ei saa johtaa tuomioistuinvaltion ilmaisun ja tiedottamisen vapautta koskevien periaatteiden vastaiseen tulokseen (6 artikla). Samoin ehdotetaan säädettäväksi, että niin sanotut rangaistusluoteiset vahingonkorvaukset olisi aina katsottava yhteisön oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisiksi, joten tuomioistuin ei saisi soveltaa lainvalintasääntöjen osoittaman lain tätä koskevia säännöksiä (24 artikla).

Ehdotukseen sisältyvät lainvalintasääntö kset myös vahinkoa kärsineen oikeudesta nostaa kanne suoraan vastuuvakuutuksen myöntäjää vastaan (14 artikla), siirronsaajan oikeuksista (15 artikla), yksipuolisen velvoitteen muodosta (16 artikla) sekä oikeudellisista oletussäännöistä ja todistustaakan jakautumisesta eräissä tapauksissa (17 artikla).

Ehdotettu asetusta olisi toissijainen suhteessa muuhun yhteisösääntelyyn sisältyviin, sopimukseen perustumattomia velvoitteita koskeviin lainvalintasääntöihin (23 artikla) tai samaa asiaa koskeviin yleissopimuksiin, joiden osapuolia jäsenvaltiot asetuksen hyväksymishetkellä ovat (25 artikla). Viimeksi mainituista yleissopimuksista jäsenvaltioiden

olisi ennen asetuksen voimaantuloa toimitettava komissiolle luettelo, joka julkaistaisiin Euroopan unionin virallisessa lehdessä (26 artikla).

Ehdotetun voimaantulo- ja siirtymäsääntönsä mukaan asetus tulisi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2005 ja sitä sovellettaisiin velvoitteisiin, jotka johtuvat asetuksen voimaantulon jälkeen ilmenneistä tosiseikoista.

3. Vaikutukset Suomen kannalta

Suomen voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole yleisiä säännöksiä sopimukseen perustumattomiin velvoitteisiin sovellettavan lain valinnasta eivätkä lainvalinnassa noudatettavat periaatteet ole vakiintuneet myöskään oikeuskäytännössä. Tuotevastuun osalta Suomi on ratifioinut Haagissa vuonna 1973 tehdyn yleissopimuksen tuotevastuuseen sovellettavasta laista (SopS 91/1992). Myös eräissä pohjoismaisissa ympäristösopimuksissa on yksittäisiä lainvalintaa koskevia määräyksiä. Lisäksi sopimukseen perustamattomaksi korvausvastuuta koskevien lakien soveltamisaläsäännökset voivat vaikuttaa kansainvälisluonteisessa asiassa sovellettavan lain valintaan. Tällainen soveltamisaläsäännös on ainakin kilpailunrajoituksista annetun lain (480/1992) 2 §:n 4 momentissa, jossa säädetään kyseisen lain soveltamisesta taloudellisen kilpailun rajoittamiseen Suomen ulkopuolella.

Käytettävissä olevien tietojen mukaan ehdotetun asetuksen soveltamisalaan kuuluvat tilanteet ovat Suomessa nykyisin verrattain harvinaisia, mutta niiden määrä on kansainvälistymisen myötä kasvussa.

Ehdotettu sääntely selkeyttäisi huomattavasti oikeustilaa, mikä helpottaisi yhtäältä vastaisuudessa mahdollisesti syntyvän korvausvastuun vaikutusten arvioimista ennakolta ja toisaalta sovellettavan lainsäädännön valintaa jo syntyneiden vahinkojen osalta. Tämä olisi sekä vahingosta vastuussa olevien että vahinkoa kärsineiden etujen mukaista.

Kansainvälistä toimintaa harjoittavien suomalaisten yritysten ja muiden toimijoiden osalta ehdotettu sääntely saattaisi yksittäistapauksessa johtaa suomalaisessakin tuomioistuimissa sellaisen vieraan valtion lain soveltamiseen, jonka nojalla vastuu on merkittä-

västi Suomen lain mukaan määräytyvää vastuuta ankarampi. Tämä on mahdollista nykyisinkin, mutta nimenomaisen sääntelyn voidaan olettaa jonkin verran lisäävän vaatimuksia vieraan valtion lain soveltamisesta silloin, kun se olisi kantajalle edullista.

Oikeusministeriö järjesti viranomaisille sekä keskeisille etujärjestöille asetusehdotuksesta kuulemistilaisuuden, johon osallistuivat Kuluttajavirasto, FiCom, Keskuskauppamari, Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto sekä Viestinnän Keskusliitto. Kuulemistilaisuuteen osallistuneet pitivät valtioneuvoston alustavaa kantaa asianmukaisesti muotoiltuna.

4. Valtioneuvoston alustava kanta

Alustavan tarkastelun perusteella valtioneuvosto pitää asetusehdotuksen keskeisiä tavoitteita kannatettavina. Ottaen huomioon oikeustilan epäselvyys sekä Suomessa että useissa muissa jäsenvaltioissa, sopimukseen perustumattomiin velvoitteisiin sovellettavat lainvalintasäännöt on perusteltua pyrkiä vahvistamaan yhteisölainsäädännössä.

Lainvalintasääntelyn selkeyden ja johdonmukaisuuden vuoksi asetuksen soveltamisalan tulisi olla niin laaja kuin se ehdotetun oikeusperustan rajoissa on oikeudellisesti mahdollista. Samasta syystä on perusteltua, että asetukseen otetaan kansainvälisen yksityisoikeuden alalla vakiintuneita periaatteita vastaavat säännökset muun muassa kansainvälisesti pakottavista säännöksistä ja ehdottomuusperiaatteesta.

Ehdotettuja lainvalintasääntöjä valtioneuvosto pitää hyvänä pohjana jatkovalmistelulle. Erityisesti ehdotettua pääsääntöä, jonka mukaan vahingolliseen tekoon tai laiminlyöntiin perustuvaa velvoitetta on yleensä arvioitava vahingon ilmenemispaikan lain nojalla, voidaan pitää hyvänä lähtökohtana. Pääsääntö vastaa vahinkoa kärsineen oikeutettuja odotuksia. Sitä ei yleensä voida pitää myöskään rajatylittävää toimintaa harjoittavan vahingonaiheuttajan kannalta kohtuutoman varsinkaan, kun otetaan huomioon ehdotukseen sisältyvät mahdollisuudet poiketa lainvalintasäännön osoittaman lain soveltamisesta.

Pääsäännön ohella on perusteltua säätää

eräitä velvoitteita koskevista erityisistä lainvalintasäännöistä. Täten asetuksen soveltamisalaa voidaan sisällyttää useita sellaisia toimintamuotoja, joihin ehdotetun pääsäännön soveltaminen ei olisi mahdollista tai kohtuullista. Erityisten lainvalintasääntöjen hyväksymisen edellytyksenä on, että niissä otetaan riittävästi huomioon kunkin velvoitetutypin erityispiirteet.

Erikseen on arvioitava, miten ehdotettu sääntely soveltuisi sähköisesti, esimerkiksi internetin välityksellä tapahtuvaan toimintaan. Kohtuullisena ei voitaisi pitää esimerkiksi sitä, että internetissä sähköistä julkaisu-toimintaa harjoittavan korvausvastuuta arvioidaisiin käytännössä poikkeuksetta vahingon ilmenemispaikan lain nojalla.